

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.14>

Пономаренко Я. С.

*кандидат психологічних наук,**доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ***РОЛЬ ЕМОЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ОСОБИСТІСНОЇ ЗДІЙСНЕНОСТІ****THE ROLE OF EMOTIONS IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF POLICE
OFFICERS WITH DIFFERENT LEVELS OF PERSONALITY'S FULFILLMENTITY**

Стаття містить теоретичний огляд і результати емпіричного дослідження проблеми емоційної сфери працівників поліції. Психологічні джерела свідчать про те, що однією з найбільш актуальних проблем у правоохоронній системі є питання емоційних станів поліцейських, котрі є невід'ємною складовою частиною регуляції діяльності, спрямованої на досягнення спільної мети. Підкреслюється, що у науці емоції поліцейських більшою мірою розглядалися через призму ступеня раціональності або у контексті когнітивних чи поведінкових процесів, однак такий аспект, як психологічний внесок особистісної здійсненності у функціонування емоційної сфери працівників поліції ще не висвітлений у психологічних дослідженнях. Мета статті – вивити специфіку емоційної сфери поліціантів із різними рівнями особистісної здійсненності (ОЗ). Емпіричне дослідження складалося із двох етапів. Змістом першого етапу став розподіл досліджуваних працівників поліції на різні рівні особистісного здійснення на ґрунті даних, отриманих із використанням «Опитувальника особистісного здійснення» О. Штепи. Загальну вибірку склали 97 поліцейських із різних поліцейських підрозділів, котрі із застосуванням кластерного аналізу за методом k-середніх були розподілені на три групи. Перша група з низьким рівнем ОЗ складала 25 осіб, друга група з високим рівнем ОЗ налічувала 29 досліджуваних, до третьої групи середнього рівня ОЗ увійшли 43 респонденти. До подальшого дослідження були залучені респонденти з низьким рівнем особистісного здійснення (перша група) та з його високим рівнем (друга група). Другий етап дослідження передбачав визначення специфіки емоційних станів, домінуючих потреб і бажаних переживань у поліцейських із різним рівнем особистісної здійсненності. Для досягнення поставленої мети була задіяна «Шкала оцінки значущості емоцій» Б. Додонова. Кількісна обробка результатів здійснювалася за допомогою t-критерія Стьюдента для незалежних вибірок. Емпірично доведено, що бажані переживання й емоції виявляють істотні відмінності у поліцейських із різним рівнем особистісної здійсненності. Працівники поліції з низьким рівнем ОЗ більш схильні вважати бажаними переживання позитивно забарвлених емоцій, які зумовлюють відчуття радості, безтурботності тощо, на відміну від поліцейських із високим рівнем ОЗ, котрі надають перевагу емоціям, що активізують увагу у ситуаціях невизначеності, супроводжують процес отримання нових знань, надбання досвіду, що надає таким емоціям позитивний зміст із погляду особистісного розвитку, а також, альтруїстичним та естетичним емоціям, які виступають важливою умовою формування моральних якостей особистості.

Ключові слова: бажані переживання, емоції, емоційна сфера, особистісна здійсненність, поліцейські, професійна діяльність.

The article contains a theoretical overview and results of an empirical study of the problem of the emotional sphere of police officers. Psychological sources show that one of the most pressing problems in the law enforcement system is the issue of emotional states of police officers, which are an integral part of the regulation of activities aimed at achieving a common goal. It is emphasized that in science the emotions of police officers are mostly viewed through the prism of rationality or in the context of cognitive or behavioral processes, but such aspects as the psychological contribution of personality's fulfillment to the emotional sphere of police officers have not yet been adequately covered in psychological research. The aim of the article is to develop the specifics of the emotional sphere of police officers with different levels of personality's fulfillment (PF). The empirical study consisted of two stages. The content of the first stage was the distribution of the investigated police officers at different levels of personal performance on the basis of data obtained using the "Personal Activity Questionnaire" by O. Shtepa. The total sample consisted of 97 police officers from different police units, who were divided into three groups using cluster analysis with the k-means method. The first group with a low level of personality's fulfillment included 25 persons, the second group with a high level of personality's fulfillment had 29 subjects, the third group of medium level of personality's fulfillment included 43 respondents. Respondents with a low level of personality's fulfillment (first group) and a high level of personality's fulfillment (second group) were involved in further research. The second stage of the study involved determining the specifics of emotional states, dominant needs and desired experiences in police officers with different levels of personality's fulfillment. To achieve this goal, "Scale for Assessing the Significance of Emotions" by B. Dodonov was used. Quantitative processing of results was performed using Student's t-test for independent samples. It is empirically proven that the desired experiences and emotions reveal significant differences in police officers with different levels of personality's fulfillment. Unlike police officers with a high level of PF, police officers with a low level of PF are more likely to consider it desirable to experience positively colored emotions that cause feelings of joy, serenity, and so on. Police officers with a high level of PF prefer emotions that increase attention in situations of uncertainty, accompany the process of gaining new knowledge, gaining experience that gives such emotions a positive meaning in terms of personal development, as well as altruistic and aesthetic emotions, which are an important condition for the formation of moral qualities of the personality.

Key words: desired experiences, emotions, emotional sphere, personality's fulfillment, police officers, professional activity.

Постановка проблеми. Робота поліції забезпечує багатовекторні контексти планування й організації емпіричного дослідження емоцій зі урахуванням сучасних наукових напрацювань дослідників у галузі психології, котрі пропонують нові теоретичні конструкції, серед яких одним із найважливіших ми вважаємо такий феномен, як особистісна здійсненність, котрий задає важливий ракурс у вивчення особистості та професійної діяльності працівників поліції. Наукові підходи до вивчення провідних характеристик особистості поліцейського більшою мірою були зосереджені на тих стабільних вимірах особистості, котрі вважають найбільш необхідними для поліціювання, що й визначило концентрацію уваги вчених на дослідженні когнітивних здібностей і поведінкових проявів представників цієї професійної групи. Водночас такі емоції, як задоволення, гордість, палкий інтерес, на відміну від більш швидкоплинних емоційних станів, виступають своєрідними маркерами здійсненності особистості через суб'єктивне відчуття дієвого вирішення життєвих завдань, яку ми вважаємо необхідною ознакою компетентного працівника поліції.

Виходячи із вищезазначеного, ми вважаємо вивчення емоційних контекстів особистісної здійсненності поліцейських актуальним дослідницьким завданням, доцільність вирішення якого полягає у можливості прикладного застосування отриманих результатів, таких як моніторинг не тільки наявних, але й бажаних переживань працівників поліції, котрі відбивають як ступень реалізованості особистісної здійсненності, так і її стабільність, оскільки О. Штепа вказує на певну нестійкість стану здійсненності [5, с. 209].

Стан дослідження проблеми. Емоції є достатньо розробленою науковою проблемою та найбільш розповсюдженим явищем, що виникає у соціальному контексті. Наукова література узагальнено трактує емоції як предмет або ресурс, який можна здобути, розвинути або трансформувати.

Е. Drodge та S. Murphy у контексті поліцейської діяльності трактують емоції через їх сенсовність і зауважують, що емоційні переживання високої інтенсивності, викликані специфічними стимулами (внутрішніми чи зовнішніми для індивіда), вимагають пильної уваги дослідників [6, с. 426]. На думку цих вчених, протягом останнього десятиліття західна поліцейська культура зазнала значних змін, які стимулюють потребу до більш глибокого розуміння ролі емоцій у практиці поліціювання. Поліцейська діяльність, зазначають автори, вимагає від поліціантів зміни способу акумуляції та сприймання емоцій, оскільки поліцейські служби повинні ефективно орієнтуватися у мінливих умовах поліцейської діяльності. Е. Drodge та S. Murphy пропонують впровадити обов'язковий емоційний скринінг під час тестування кандидатів на службу в поліції, спрямований на виявлення стійких емоційних рис, які є найбільш важливими для поліцейської діяльності, що одночасно допоможе «відсіяти» кандидатів, які мають яскраво виражені негативні емоційні

характеристики [6, с. 428]. Згідно із припущеннями О. Magny та N. Todak, розвинутий емоційний інтелект у працівників поліції є необхідною професійною компетенцією, що сприяє вмінню розпізнати власні емоційні стани й емоції інших, а також допомагає правоохоронцю тримати емоції у рівновазі, що сприяє урегулювання конфліктних ситуацій [8]. На думку R. Trinkner зі співавторами, емоційно врівноважені поліцейські здатні приймати важкі рішення конструктивним способом і виявляють меншу схильність до застосування фізичної сили для відновлення порядку або вирішення проблем [11]. Н. Widhiastuti вважає, що особливості емоційної сфери відіграють провідну роль у вирішенні проблем, котрі можуть впливати на психічне здоров'я особистості [13]. Р. Wahyuni та F. Dewi наголошують на значущій ролі емоцій у професійній діяльності поліцейських, яка характеризується складністю та напруженістю [12]. L. Schaible та M. Six зазначають, що поліцейська діяльність є стресовою професією, яка призводить до безлічі несприятливих наслідків. Вчені стверджують, що подібну ситуацію можливо пояснити через високі емоційні вимоги до поліцейських, адже вони виконують по суті унікальну роль, яка має суспільну значущість. На думку дослідників, існує необхідність у більш детальному емпіричному вивченні проблеми емоційних вимог і стратегій, найбільш задіяних у поліцейській діяльності та максимумно корисних як для правоохоронної системи, так і для особистісного благополуччя самого працівника поліції [9]. Т. Turner та M. Jenkins підкреслюють необхідність поглибленого вивчення ролі емоцій у генезі професійного стресу у поліцейських [10]. J. Kim та H.-S. Jung також сходяться у думці, що для представників соціономічних професій важливою є здатність стратегічно керувати своїми емоціями й емоціями інших людей, що сприяє професійному виконанню обов'язків, особливо у травматичних ситуаціях [7].

Так, З. Кісіль і Р.-В. Кісіль встановили, що психоемоційна напруженість є фактором професійної деформації у поліцейських. Вчені дійшли висновку, що професійна діяльність поліцейських потребує від них високого рівня опірності стресу, фізичної й емоційної витривалості та внутрішнього імперативу [4, с. 186]. У монографічному дослідженні Е. Єрьоменко зазначається, що обставини завищеної емоційної напруженості провокують у працівників поліції вербальні вияви емоцій і водночас деструктивно впливають на здатність якісно та раціонально мислити й, відповідно, адекватно діяти [2, с. 16]. За даними Н. Жук, половина опитаних патрульних поліцейських впевнені, що вони вмюють контролювати свої емоції під час виконання професійних завдань та у процесі комунікації [3, с. 183].

Результати аналізу сучасних наукових напрацювань спонукають до більш детального вивчення емоцій у поліцейських, професійна діяльність яких є однією з найбільш емоційно напружених і стресових.

Постановка завдання. Мета статті – вивити специфіку емоційної сфери поліціантів із різними

рівнями особистісної здійсненності (ОЗ). Завдання дослідження: 1) дослідити теоретичні напрацювання щодо проблеми емоційної сфери поліцейських у вітчизняних і закордонних студіях; 2) визначити особливості бажаних переживань у поліцейських із різним рівнем особистісної здійсненності.

Матеріали та методи досліджень. Емпіричне дослідження складалося із двох етапів. Змістом першого етапу став розподіл досліджуваних працівників поліції на різні рівні особистісного здійснення на основі даних, отриманих із використанням «Опитувальника особистісного здійснення» О. Штепи [5]. Загальну вибірку склали 97 поліцейських із різних поліцейських підрозділів, котрі із застосуванням кластерного аналізу за методом к-середніх були розподілені на три групи. Перша група з низьким рівнем ОЗ складала 25 осіб, друга група з високим рівнем ОЗ налічувала 29 досліджуваних, до третьої групи середнього рівня ОЗ увійшли 43 респонденти. До подальшого дослідження були залучені респонденти з низьким рівнем особистісного здійснення (перша група) та з його високим рівнем (друга група). Другий етап дослідження передбачав визначення специфіки емоційних станів, домінуючих потреб і бажаних переживань у поліцейських із різним рівнем особистісної здійсненності. Для досягнення поставленої мети була задіяна «Шкала оцінки значущості емоцій» Б. Додонова [1], спрямована на виявлення емоційних станів людини, які доставляють їй задоволення, а також визначення домінуючих потреб випробуваного через бажані їм переживання. За кожним переживанням стоїть яка-небудь одна потреба: біологічна, соціальна або пізнавальна. Досліджуваним пропонується визначити рейтинг 10 переживань (від 1 до 10) за ступенем значущості, у якому оцінка «1» свідчить про найвищу міру бажаних емоцій. Таким чином, нижчий усереднений рейтинг свідчить про більшу бажаність того чи іншого емоційного переживання. Кількісна обробка результатів здійснювалася за допомогою t-критерія Стьюдента для незалежних вибірок.

Результати досліджень. У ході емпіричного дослідження було виявлено вірогідні відмінності за досліджуваними показниками бажаних переживань серед поліцейських із різними рівнями особистісної здійсненності. Отримані дані унаочнені у таблиці 1.

Отже, за шкалами «Почуття незвичайного у незнайомій ситуації», «Почуття радості, коли можеш зробити щось корисне», «Активний інтерес до нового» та «Почуття краси та гармонійності при сприйнятті різних об'єктів і явищ» встановлені вірогідні відмінності між групами поліцейських із низьким і високим рівнем особистісної здійсненності ($p \leq 0,05$). Отримані результати свідчать про те, що поліціанти з високим рівнем ОЗ готові успішно переживати ситуації, котрі характеризуються своєю невизначеністю, що цілком є доречним для цієї професійної групи, оскільки поліцейська діяльність містить ознаки невизначеності та потребує від своїх кадрів розвинутої толерантності до неї, особливо в умовах стресу та напруження. Для групи поліціантів із високим рівнем ОЗ властиве бажання постійно розвиватися, дізнаватися щось нове про себе та навколишній світ. Для цих досліджуваних отримання нової інформації, яка відповідає сфері їх особистих інтересів і професійним орієнтаціям, асоціюється з позитивними емоціями. Також, варто зазначити, що респонденти другої групи зорієнтовані на позитивні емоційні переживання альтруїстичного змісту в ситуаціях якісного виконання службового обов'язку та підтвердження корисності своєї діяльності з боку керівництва чи громадян. Крім того, представники групи з високим рівнем ОЗ відзначають суб'єктивну значущість естетичних емоцій, пов'язаних зі сприйняттям краси та гармонійності світу у різних їх ракурсах, що виступає важливою умовою формування моральних якостей особистості.

Для групи поліцейських із низьким рівнем ОЗ бажані для групи з високим ОЗ емоційні переживання не є ключовими. Встановлено, що для представників першої групи порівняно із другою більш значущими є емоції, котрі відповідають змістовному

Таблиця 1

Бажані переживання у групах поліцейських із різним рівнем особистісної здійсненності (M±σ)

Показники	Поліцейські з низьким рівнем особистісної здійсненності	Поліцейські з високим рівнем особистісної здійсненності		
Почуття незвичайного у невизначеній, незнайомій ситуації	7.34 ± 1.17	4.02 ± 1.14	2.03	0.05
Радісне хвилювання, нетерпіння	4.71 ± 1.41	5.11 ± 1.21	0.22	-
Радісне збудження при досягненні успіхів на роботі	2.72 ± 1.59	3.73 ± 1.01	0.54	-
Задоволення, гордість, коли можеш довести свою цінність як особистості та фахівця	3.71 ± 1.40	4.54 ± 1.34	0.43	-
Веселощі, безтурботність, відчуття безпеки та комфорту	3.89 ± 1.14	7.15 ± 1.12	2.04	0.05
Почуття радості, коли можеш зробити щось корисне	6.97 ± 1.22	3.51 ± 1.19	2.03	0.05
Активний інтерес до нового	7.98 ± 1.15	4.67 ± 1.16	2.03	0.05
Бойове збудження у ситуації небезпеки	7.00 ± 1.29	7.23 ± 1.17	0.13	-
Радість, симпатія	6.46 ± 1.16	5.15 ± 1.19	0.79	-
Почуття краси та гармонійності при сприйнятті різних об'єктів і явищ	7.91 ± 1.20	4.46 ± 1.21	2.02	0.05

наповненню шкали «Веселощі, безтурботність, відчуття безпеки та комфорту» ($p \leq 0,05$). Це дозволяє припустити, що поліціанти з низьким рівнем ОЗ є більш схильними до очікування почуття радості, зорієнтовані на позитивне сприйняття різноманітних ситуацій і життєвих обставин, готовності зосереджувати увагу на приємних аспектах життя, котрі забезпечують гарний настрій. Слід зазначити, що для цієї групи респондентів вірогідність виникнення означених бажаних емоційних переживань зумовлена не глобальними позитивними подіями, а приємними подіями сьогодення, опосередкованими комунікативними емоціями, як, наприклад, зустрічі із друзями, заняття улюбленою справою тощо. Поліцейські з високим рівнем особистісної здійсненності більш стримані у прояві веселощів, більш характерним для них є підтримання контролю над ситуацією, збагачення знань і накопичення нового досвіду, альтруїстична спрямованість і моральне вдосконалення, зокрема шляхом розвитку естетичної культури, тоді як бажання віддатися радості та безтурботності є менш притаманним означеній групі.

У зв'язку з тим, що не було виявлено статистичних відмінностей у досліджуваних групах поліцейських із різним рівнем особистісної здійсненності за шкалами «Радісне хвилювання, нетерпіння», «Радісне збудження при досягненні успіхів на роботі», «Задоволення, гордість, коли можеш довести свою цінність як особистості та фахівця», «Бойове збудження у ситуації небезпеки» та «Радість, симпатія» отримані результати дослідження були піддані якісному аналізу. Усереднені рейтинги відповідно до порядку переліку свідчать про спадаючу для обох груп значущість емоційних переживань, які змістовно характеризують шкали «Радісне збудження при досягненні успіхів на роботі», «Задоволення, гордість,

коли можеш довести свою цінність як особистості та фахівця», «Радісне хвилювання, нетерпіння», «Радість, симпатія» та «Бойове збудження у ситуації небезпеки».

Висновки. Проведене дослідження дозволило нам виконати поставлені завдання, а саме: здійснити теоретичний огляд наукових праць вітчизняних і закордонних вчених та емпірично розкрити специфіку бажаних емоцій працівниками поліції у контексті особистісної здійсненності. Емпірично доведено, що низький рівень особистісної здійсненності відбивається у спрямованості поліціантів до безпечного та комфортного середовища, котре сприятиме позитивному самопочуттю. Респондентам першої групи важливо отримувати гедоністичні емоції, що будуть задовольняти їх потребу у фізичному та психологічному комфорті. Високий рівень особистісної здійсненності виражається у зорієнтованості на емоції, які активізують увагу у ситуаціях невизначеності, супроводжують процес отримання нових знань, надбання досвіду, що надає таким емоціям позитивний зміст із погляду особистісного розвитку, а також альтруїстичним та естетичним емоціям, які виступають важливою умовою формування моральних якостей особистості.

Перспективи подальших наукових досліджень. Відносно стабільна емоційна сфера та гармонійний її розвиток у поліціантів є показником не лише успішності їх діяльності, а й показником адекватного особистісного розвитку, котрий виступає чинником формування стійкості особистість фахівця до загрозливих ситуацій та стресу під час несення служби та після її завершення, що потребує проведення подальших емпіричних розвідок щодо внеску емоцій у підтримання стабільності функціонування особистісної здійсненності працівників поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Додонов Б.И. Эмоция как ценность. Москва : Политздат, 1978. 278 с.
2. Єрмоєнко Е.А. Формування спеціальної професійно-психологічної готовності співробітників поліції засобами бойового хортингу : монографія. Київ : ГС «НФБХУ», 2021. 177 с.
3. Жук Н.А. Комунікативна компетентність як основа професіоналізму патрульних поліцейських : дис. ... канд. психол. наук : 053. Київ, 2021. 244 с.
4. Кісіль З.Р., Кісіль Р.-В.В. Психоемоційна напруженість як детермінанта професійної деформації працівників Національної поліції України. *Соціально-правові студії*. 2021. № 3 (13). С. 177–188.
5. Штепа О.В. Опитувальник особистісної здійсненності: теоретичні підстави для розробки та результати апробації. *Психологічний часопис*. 2018. № 5 (15). С. 196–223.
6. Drodge E.N., Murphy S.A. Interrogating Emotions in Police Leadership. *Human Resource Development Review*. 2002. № 1 (4). P. 420–438.
7. Kim J., Jung H.-S. The Linkage between Emotional Labor and Stress Effects on Retail Sales Workers. *Journal of Distribution Science*. 2021. № 19 (10). P. 99–109.
8. Magny O., Todak N. Emotional intelligence in policing: a state-of-the-art review. *Policing: An International Journal*. 2021. № 6 (44). P. 957–969.
9. Schaible L.M., Six M. Emotional Strategies of Police and Their Varying Consequences for Burnout. *Police Quarterly*. 2016. № 19 (1). P. 3–31.
10. Turner T., Jenkins M. Together in Work, but Alone at Heart: Insider Perspectives on the Mental Health of British Police Officers. *Policing: A Journal of Policy and Practice*. 2019. № 13. P. 147–156.
11. Trinkner R., Kerrison E.M., Goff P.A. The force of fear: police stereotype threat, self-legitimacy, and support for excessive force. *Law and Human Behavior*. 2019. № 43 (5). P. 421–435.
12. Wahyuni. P.S., Dewi F.I.R. Burnout Riot Police Officers: Emotional Regulation and Five Trait Personality as Predictor. *Psikodimensia: Kajian Ilmiah Psikologi*. 2020. № 19 (2). P. 206–220.
13. Widhiastuti H. Big Five Personality sebagai Prediktor Kreativitas dalam Meningkatkan Kinerja Anggota Dewan. *Jurnal Psikologi*. 2014. № 41 (1). P. 115–133.